

Eempolder

Paul Keuning

Het voorkomen van de torenvalk in de westelijke Eempolders, een update

J. Mooij

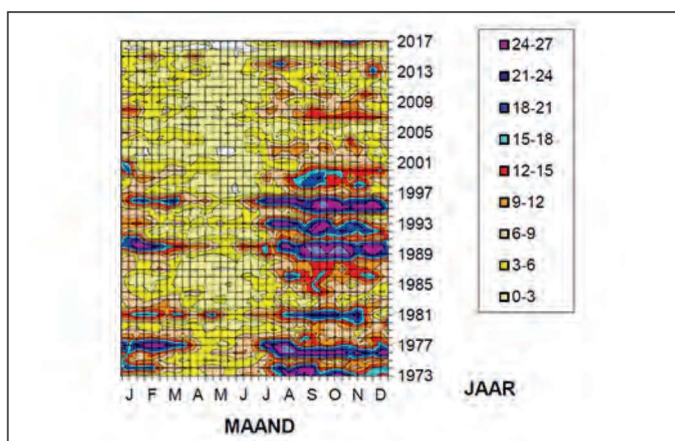
In de recente nieuwe versie van de Rode Lijst van broedvogels is de torenvalk (*Falco tinnunculus*) opgenomen als kwetsbare soort. In de vorige Rode Lijst van 2004 kwam de torenvalk nog niet voor. Dit maakt duidelijk dat het niet goed gaat met deze soort in Nederland. In 2012 is er al een verhaal over de torenvalk in de Eempolders geschreven, maar dit lijkt een mooi moment om weer eens te kijken hoe het er nu met deze soort voorstaat. Figuur 1 geeft een samenvatting van alle waarnemingen, waarbij de waarden

omgerekend zijn naar decaden, in dit geval zodanig dat in elke maand drie perioden vallen. In figuur 2 zijn de totale waargenomen aantallen per jaar uitgezet.

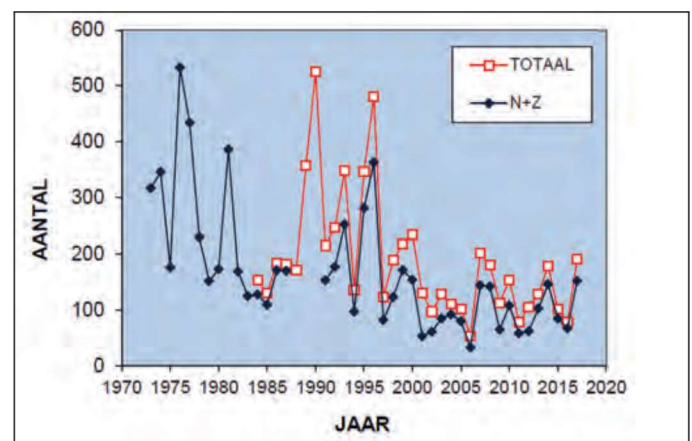
In zowel grafiek 1 als in 2 zien we een enorme variatie van jaar op jaar. Een factor drie tussen opeenvolgende jaren is geen uitzondering. De herkomst van deze variaties is ook duidelijk. We zien hier het effect van veldmuizenplagen in de Eempolders. Die plagen zijn overigens geen lokale verschijnselen; de jaren

komen precies overeen met de jaren waarin landelijk een veldmuizenplaag optrad. Het is ook duidelijk dat de pieken tot 1995 veel hoger zijn dan daarna. Ook de dalen blijken voor 1995 veel hoger te zijn dan erna. We kunnen dus wel met zekerheid zeggen dat rond 1995 het aantal torenvalken sterk is afgenomen.

Moelijker wordt het om aan te geven of er daarna nog een verdere afname is. Dit komt door de grote variatie tussen de jaren. Daardoor moet een trend heel

Figuur 1. Samenvatting van alle telresultaten voor de torenvalk.

Figuur 2. Totaal aantal getelde torenvalken per jaar. De blauwe lijn geeft de aantallen zonder de Oostermeent, de rode lijn de totale aantallen.

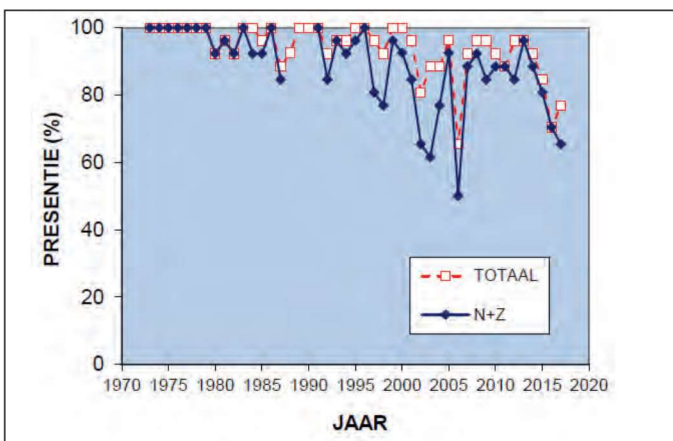
torenvalk

Wim Smeets

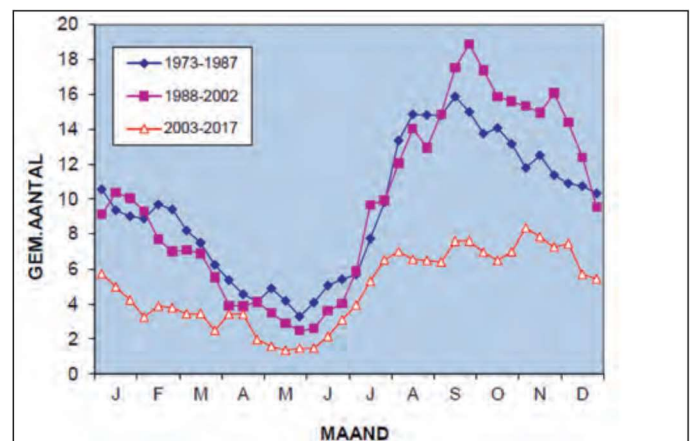
duidelijk zijn om aantoonbaar te zijn. Een trendberekening levert nauwelijks een verandering op, en die is dan ook in de verste verte niet significant. De conclusie moet dan ook zijn dat de torenvalk in deze eeuw in de Eempolders niet meetbaar achteruitgegaan is. Sinds 2004 is de status van de torenvalk in Nederland kennelijk verslechterd, dus het lijkt erop dat het in deze eeuw in de Eempolders beter gaat dan elders. Dit wordt trouwens ook bevestigd door de roofvogelwerkgroep. In

ons werkgebied broeden torenvalken volgens hun onderzoek vooral nog in de Eempolders. De presentie (zie figuur 3) ziet er trouwens minder gunstig uit. De laatste jaren komt het steeds vaker voor dat we geen enkele torenvalk zien bij een telling. Waarom de aantallen rond 1995 zijn afgenomen is niet erg duidelijk. De verhouding tussen muizenjaren en de jaren daar tussenin lijkt niet te zijn veranderd. Het aantal muizen in de muizenjaren is waarschijnlijk ook niet

verminderd. In 2014 en 2017 broedden er velduilen, typische veldmuizeneters, in de polder, wat daarvoor in dertig jaar niet was gebeurd. Zij schijnen van heinde en ver naar plekken te trekken waar op een bepaald moment veel veldmuizen aanwezig zijn. Als er in de jaren negentig veel meer veldmuizen waren geweest dan bij de laatste twee muizenjaren zou je ook in die jaren broedende velduilen verwacht hebben. Het lijkt er daarom op dat de problemen ontstaan in de tussenjaren.

Figuur 3. Presentatie van de torenvalk. De blauwe lijn geeft de presentatie zonder de Oosterveent, de rode lijn de totale presentatie.

Figuur 4. Gemiddeld aantal torenvalken per decade voor drie periodes van vijftien jaar.

torenvalk
Wim Smeets

Torenvalken zijn standvogels. Ze kunnen in een broedseizoen maar een beperkt aantal jongen grootbrengen, zelfs als er onbeperkt voedsel aanwezig is. Als ze met weinig broedparen beginnen kunnen ze in een jaar maar een beperkte stijging van de populatie bereiken. Nauwkeurige bestudering van figuur 1 leert dat de toename van het aantal torenvalken in 2014 en 2017 begint in juli. Dit komt niet doordat er voor die maand geen muizenplaag in de polder was. De velduilen kwamen in beide jaren in het voorjaar broeden, en zij zijn uiteraard alleen geïnteresseerd in muizen die dan al aanwezig zijn. De enige manier om meer torenvalken voor het broedseizoen in de polder te krijgen is dat ze van elders erheen trekken. Dat gebeurt kennelijk in het voorjaar niet op een merkbare schaal. Het is ook niet te verwachten. Omdat een muizenjaar over grote gebieden voorkomt, zien torenvalken die ergens in de omgeving een territorium hebben ook daar het aantal veldmuizen oplopen. Er is dus voor hen geen enkele reden om weg te trekken.

In de jaren zeventig en negentig kwamen perioden met veel muizen voor die meer dan een jaar duurden. Opvallend is daarbij dat de plotselinge toename van de aantallen na de broedtijd in het tweede jaar eerder (soms meer dan een maand) optreedt dan in het eerste jaar. De meest voor de hand liggende verklaring is dat torenvalken na een winter, waarin er veel

muizen zijn, eerder met broeden beginnen. Dit klinkt niet onlogisch, want het is bekend dat een goede conditie een voorwaarde is om te broeden. Toch lijkt het effect wel erg sterk. Een toename eind augustus wijst meer op zwerfbewegingen over grotere afstand, dus op vogels van elders.

De verdeling over het jaar (figuur 4) lijkt in eerste instantie het gedrag te laten zien van een typische standvogel. Het grootste deel van het jaar nemen de aantallen af, maar na de broedtijd nemen ze door het uitvliegen van de jongen snel toe. Toch zijn er wel een paar opmerkingen te maken. De verhouding tussen het hoogste en het laagste aantal jonge torenvalken is ongeveer zes. Dat zou betekenen dat er voor elke volwassen torenvalk na de broedtijd vijf jongen bij zouden moeten komen, dus tien per paar. Zelfs in hele goede tijden is vijf jongen per succesvol paar al behoorlijk veel, en er zijn ook vogels die helemaal niet broeden. Dit laatste is zelfs gebruikelijk bij eerstejaars torenvalken. Een ander punt is dat de aantallen in augustus en september vaak blijven oplopen. De eerste maanden na het uitvliegen zijn heel moeilijk voor jonge torenvalken. Ze hebben nog geen ervaring met jagen, en zeker als er weinig veldmuizen zijn is het de vraag of ze dat snel genoeg leren om in leven te blijven. Een afname van de aantallen in deze maanden zou dan ook meer voor de hand liggen.

Deze beide opmerkingen suggereren dat er ook in jaren zonder veel veldmuizen na de broedtijd torenvalken van elders in de polders neerstrijken. Het is bekend dat in tegenstelling tot de honkvaste volwassen torenvalken de jonge torenvalken na het uitvliegen gaan rondzwerfen. Ze blijven dan hangen op geschikte plekken. Het lijkt erop dat de Eempolders zo'n plek zijn. Deze rondzwerfende vogels kunnen ook de verklaring zijn voor de grote verschillen in aantallen tussen muizenjaren en de tussenliggende tijd. Dit verschil is meestal groter dan een factor vijf, wat ook niet in één jaar bereikbaar lijkt met alleen de eigen jongen.

Referenties

- Bijlsma, R.G., Hustings, F. & Camphuysen, C.J., 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland. (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.
- Bijlsma, R.G., 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt en Co., Haarlem.
- Mooij, J., 2008. Muizenjaren in de Eempolders. De Korhaan 42(2): 63-66.
- Mooij, J., 2012. Het voorkomen van de torenvalk in de westelijke Eempolders. De Korhaan 46(2): 68-70.
- Sevink, H. [in Jonkers D.A. & Prins F. (red)], 2017. Gooise vogels. Vogelwerkgroep het Gooi en Omstreken.